

Na itukutuku me baleta na mate na dementia kei na veitokoni e vakarautaki

Fiji

Ni sa bula vinaka

Na itukutuku oqo e baleti ira era leqataka na mate na dementia se gadreva mera kila tale eso na itukutuku me baleta na dementia. E sega ni yawa na veivuke, e rawa ni qiritaki ga na kena naba. Raica na www.alzheimers.org.nz se qirita na 0800 004 001 me baleta na ikuri ni itukutuku kei na veitokoni.

Na cava na dementia?

Dementia na vosa e vakayagataki me vakamacalataka na ivakatakilakila (na veileqa ni yago kei na vakasama) ena veisau e yaco ena ivakarau ni cakacaka ni mona. Na mate na Alzheimers e dua na mataqali dementia kilai levu.

E rawa ni dua ga e tauvi dementia. Ena rawarawa sara ni veitauvi ni sa qase na tamata.

Na kena ivakaraitaki e dau yaco vakalevu na veiveisau ena ka e nanumi, ivakarau ni vakasama, itovo, ivakarau kei na ivakarau ni yalo. E rawa ni ca sara na veisau oqori ena gauna e sa levu kina na veisau ena mona.

E duidui na mataqali dementia e veitauvi vei ira na tamata yadua - na veika era vakila, kei na ivakarau ni totolo ni veisau.

Veika e vakilai taumada

E dau dredre me kilai na ivakatakilakila taumada ni dementia. E levu na mate e rawa ni vakavuna eso na ivakatakilakila ni mate e via tautauvata kei na dementia. E levu vei ira na mate oqori era rawa ni qaravi. E bibi gona mo raica vakatotolo na nomu vuniwai se vakaillesilesi ni tabana ni bula kevaka ko lomaleqataka.

Na nomu kila totolo kevaka e tauvi iko na dementia e kena ibalebale ni o na rawa ni vukei vakatotolo. E rawa ni soli vei iko na veivuke, na kena itukutuku, wainimate kei na gauna mo vakavakarau kina.

Guiguileca kei na sega ni nanumi na ka

E sa bibi me kilai na cava na dementia kei na cava e sega ni dementia. Eda guiguileca taucoko ena gauna eda sa qase kina. E sega ni kena ibalebale nida sa tauvi dementia.

E so na ivakatakilakila ni dementia e oka kina na:

- E so na guiguileca e qai yaco walega e vakatubu leqa ena veisiga
- Dredre ni cakava e so na itavi me vaka na vakasaqa se saumi ni bili
- Leqa ena vosa
- Lutusobu se sega ni vinaka na ivakarau ni vakatulewa
- Veisau ena ivakarau ni yalo kei na ivakarau me vaka na cudru vakarawarawa ena ituvaki vou

Na veimataqali dementia

E rua na kena mataqali kilai levu na:

- **Mate na Alzheimers**

Oqo na matatali dementia e dau yaco vakalevu. E rauta ni rua na ikatolu vei ira na tauvi dementia era Alzheimers. Kunei ni sa lailai sobu na mona oka kina na kena tubucake na protein vakatubu mate (plagues and tangles).

- **Vascular dementia (leqa ni vakasama ena kena lailai na dra e drodro ki na mona)**

Oqo na ikarua ni mataqali dementia e dau kunei vakalevu. E vakavuna na kena sega ni veirauti na dra e drodro ki na mona. E rawa ni tekivu vakasauri na kena ivakatakilakila ni oti na stroke (mate na tiki i yago) se tekivu vakamalua ni sa tauvimate na sala ni dra.

Na isema ni vuvale kei na dementia

Eso na mataqali dementia e rawa ni tiko na kena isema ena kawa. E rauta ni dua na ikatolu vei ira na tauvi Alzheimers e tiko eso na wekadra voleka (itubutubu, tacina tagane se yalewa) era tauvi dementia. Na dementia e sega ni tiko ga na kena isema ena kawa, ka ni levu e sega ni tauva e dua ena nona kawa.

Taroga na nomu vuniwai kevaka ko kauwaitaka na isema ni vuvale ena dementia. E vuqa na veika e rawa ni qaravi e rawa ni vakavuna na sega ni nanuma na ka, veilecayaki kei na guiguileca.

iTukutuku kei na veitokoni

Vosa vua na nomu vuniwai se vakaillesilesi ni tabana ni bula kevaka ko leqataka de tauvi iko se dua ko kila na dementia.

E sa tu na veivuke kevaka ko kila ni tauvi iko na dementia. E vuqa na veika e ra tu ena Alzheimers NZ me baleta na dementia. Na veika oqori e rawa ni sauma e vuqa na taro e tiko vei iko.

Na ivola na **About Dementia: A guide for people diagnosed with dementia** (Me baleta na Dementia: iDusidusi vei ira esa kilai ni tauvi ira na dementia) era tu kina na itukutuku me baleta:

- Na cava na dementia
- Na ivakatakilakila taumada kei na kena qaravi
- Na bulabula ni mona kei na vakalailaitaki ni veika e dau veivakaleqai
- Na veitokoni cava soti era sa tiko
- iTuvatuva me baleta na veigauna mai muri

Translation

Te Pūtahi Whakawhiti Reo | The Translation Service

Te Tari Taiwhenua | Department of Internal Affairs

Translation Review Centre for Pacific Languages

E vakaraitaki ena ivolatukutuku oqo e dua ga na vakaleleka ka sega ni sosomitaka na ivakasala vei ira na kenadau. Kevaka e dua e tauvi dementia se sa sega ni nanuma na ka (okati kina na vuvale/whānau se ko ira na veitokoni) e dodonu me vakasaqara na ivakasala ni kenadau ena vuku ni nodra ituvaki yadua. Ena sega ni beitaki vakalawa na Alzheimers New Zealand me baleta na cala se dua na ka e sega ni tabaki ena vuku ni sega ni kauwaitaki na itavi se cava tale. E vakarautaki na ivola tukutuku oqo ena 2023.

Raica na **www.alzheimers.org.nz** se qirita na **0800 004 001** me baleta eso tale na itukutuku kei na veitokoni.